

Mur – mur murteita

Tavoite:

sanavaraston kasvaminen; aktiivinen, utelias ja tutkiva asennoituminen kielen ja tekstien maailmaan, murteisiin tutustuminen

Tarvittavat materiaalit:

vihko ja kirjoitusvälineet

Minkä ikäisille sopii:

alakoulu, yläkoulu

Työtapa:

yhteiskeskustelu, itsenäinen työ

1. Yhteiskeskustelu

Kerrotaan oppilaille erilaisista murteista:

”Murteet ovat kielen alueellisia muotoja. Murteet ovat syntyneet aikana, jolloin suuri osa ihmisistä eli ja työskenteli koko ikänsä samassa kylässä tai pitäjässä. Näin jokaiselle alueellisesti määräytyneelle yhteisölle muodostui omanlaisensa kielimuoto. Nyky-yhteiskunnassa murre-erot ovat tasoittuneet muun muassa väestön liikkuvuuden ja tehokkaan tiedonvälityksen vuoksi. Perinteisten murteiden on ennustettu vähitellen katoavan, mutta näin ei ole käynyt. Murteiden arvostus on jopa noussut, ja murteita käytetään monissa tilanteissa identiteetin korostamiseksi. Lisäksi murteiden rinnalle on kehittynyt monenlaisia ikään, ammattiin, tilanteen muodollisuuteen ja muihin muuttujiin sidoksissa olevia kielimuotoja. Kielenkäytön sopeuttaminen eri puhetilanteisiin sopivaksi on osa nykypäivän kielitaitoa.” (<http://www.kotus.fi/kielitieto/murteet>)

Eri murrealueilla samaa tarkoittava sana on voinut muuttaa voimakkaasti muotoaan tai eri murrealueilla samalle asialle on aivan erilaiset sanat. Esimerkiksi sana limppu merkitsee tavallisesti paksua, pyöreää tai pitkänomaista leipää. Kaakkois-Suomessa ja Savon alueella sanalla limppu on kuitenkin tarkoitettu myös ohutta, nostattamatonta leipää.

Länsi-Suomessa puhutaan vihdasta saunojan kädessä, Itä-Suomessa puolestaan vastasta. Saunavarusteen nimityksenä vihta on tullut suomen kirjakieleen Henri Florinuksen sananlaskukokoelmassa 1702. Itse sana on kuitenkin esiintynyt jo Agricolan kielessä ja melko yllättävässä yhteydessä, nimittäin syntiinlankeemus kertomuksessa: ”Niin heidän molempain silmät aukenit ja he äkkäsit alasti olevansa, niin he sidoit fiikunalehtiä yhteen ja teit heillens vihtat.” (http://www.tiede.fi/artikkeli/jutut/artikkelit/saako_olla_vihta_vai_vasta)

2. Itsenäinen työ

Oppilaat muistelevat kuulemiaan murre- tai slangisanoja, joita he eivät usko luokkatoveriensa tuntevan. Sanat kirjoitetaan vihkoon.

3. Murrevisa

Oppilaat kyselevät toisiltaan vuorotellen kirjoittamiaan murre- tai slangisanoja ja muut yrittävät selittää sanojen merkityksiä.

Voidaan myös yrittää pohtia, missä puhuttuun murteeseen tai slangiin sana kuuluu ja miksi se on sellainen kuin on (esimerkiksi sanat pruukata, föli, puulaaki ja monet muut ruotsin kielestä johdetut sanat länsimurteissa).

Tähän tehtävään on hauska vihkotyöskentelyn asemesta käyttää, jos on mahdollista, answergarden-ohjelmaa (<https://answergarden.ch/>), jonka avulla poimitut sanat saadaan kootuksi seinälle yhteistä tarkastelua ja sananselitystä varten. Myös padlet-ohjelmalla saadaan kätevästi kootuksi sanat ja niiden selitykset yhteiselle seinälle (<https://padlet.com/>).

Jatkotehtävä

Slangitesti. Stadin slangiksi kutsutaan Helsingin murretta. Osaatko sitä? Tee slangitesti Kotimaisten kielten keskuksen, Kotuksen, sivuilla http://www.kotus.fi/ohjeet/kieli-_ja_nimitestit/kielitestit/slangitesti

Jatkotehtävä

Mitä kaikkea voi tarkoittaa sana tuima? Vastauksen kysymykseen saa tutkimalla Kielikellon verkkosivua. <http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=655>

Jatkotehtävä

Samaa asiaa tarkoittavista murre sanoista voi Agricolan hengessä myös ryhtyä miettimään, mikä sopisi parhaiten kuvaamaan kyseistä asiaa.

- Onko yleiskielessä käytössä oleva sana välttämättä paras?
- Valitsisitko sen itse, jos saisit valita?